

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1996 m. balandžio mėn. 13 d. / April 13, 1996

Nr. 73(14)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Detalūs vėriniai

Glaustai pakomentuosiu naujausiose *Metmenyse* (1995, Nr. 69) išspausdintas eiles: Tomo Venclovos, Artūro Tereškino, Sigito Parulskio ir Aido Marčėno. Dabartiniam lietuvių Parnase tai svarios pavardės. Didžiai talentinga vyriška draugija. Tad skaitau atsidėjęs. Kai kuo itin gėriuosi. Kai kuo kritiškai stebiuosi.

Stebina mane dažnas polinkis griebtis įvaidžių sarašo. Nėra tai kokia naujovė. Daiktų ar sąvokų vėrinys naudojamas nuo seniausių laikų. Litanijos, raudos, išvardijimai, praeiksmų ar liaupsių sankaupos turi tikslą sukelti ne tiek estetinį, kiek emocinį ispūdį. Retorikos gražtų skverbtiškas samonėn, apkerėti, išlaikyti priėmėta tam tikroje jausenoje.

Šiuolaikinis „sarašizmas“ yra šiek tiek kitiškas negu litanijų poetika, visad kaitinama jausmingo patoso. Naujieji vardininko linksnio puoselėtojai savo „sarašą“ dėsto pernelyg atsainiai, lyg vangūs prekijai, kuriems dažnai reikia išvardinti turimas prekes. Poetai, tiesą pasakius, tuo nori savo išgyvenimui suteikti detalaus tikrovės kumo bruožą. Bėda, kai to detalumo yra daugiau nei reikia.

Sakykime, užsimanei rašyti eilėraštį apie vaišių stalą, kuri matai panosėje. Ir ko čia nėra! Pasirink kokį nors poetinį ritmą, kad eilėraštis būtų sklandus. Tada vadinink visus vaizdingus šeiminingus sudėtus valgius. Kalbos tikslumo labai pasitelk *Lietuviškos virėjos* knygą arba storą žodyną. Retkarčiais prie vieno kito patiekalo pridurk taiklų epiteta. Tik nevertok būdvardžio „itartinas“: gali susilaukti dievaičio Pikulio rūšybės.

Kaip tik Sigito Parulskio pluošte susiduriu su puikiu „kataloginio“ eiliavimo pavyzdžiu. Eilėraštyje „Kelionė į tėviškę, pavargusi šiaurė“ yra paeiliui minimi: „išskydęs ledas, partrenktas kalė, / kumelės pėdos, viešbutis VIL-LONAS / benzino kvapas, giesmės, cigaretės / sėdynės minkštos, medžio kūnas kietas / vidaus degimas, staigiantis variklis / įkaitęs Bakchas, šaltas Apolonas...“

Šiaip ar taip, tai įdomūs sugretinimai. Atsiveria keistas peizažas. Panašius sarašus sudarinėti pravartu tiems, kurie, pavargę nuo televizoriaus ar ša-

kių, kartais trokšta protingų pratybų. Jie įsitikins, kad poetiška sarašą sudėti ne taip jau lengva.

Virtinė nutįsta ir Parulskio eilėraštis „Du tvenkiniai Marukučių parke“, su vencloviška intonacija. Tačiau apie tai kada nors. Pereikime prie Artūro Tereškino „sarašinės“ stilistikos. Ji horizontaliai tiršta ir stakatais kulniuoją per eilėraščio grindinį. Kad ir devyniuliose „Pornografiti“ posmuose: „vienišiaus būstas, aprūkęs langas, priešerkštos / virtuvės ir koridoriai, begaliniai siūlų kamuoliai, / besiritinėjantys po kojom, surūgusio pieno kvapas, / žiema...“ Toliau: „pravažiuojančių mašinų lempos, juodi plaukai, / aplipę sienas, varvas vanduo [...] aviečių arbata ir raudonas itališkas vynas...“

Taigi, lyg fotoaparato pastabiam lešui, Tereškinui yra miela tiršta konkretybė, kaupianti ir bjaurasties apraiškas. Šitaip išsakyta, ji dirgina mūsų pojūčius.

Vaizdinio pertekliaus nevengia ir Lietuvos angeliškas poetas Aidas Marčėnas. *Metmenyse* spausdinami jo penki sonetai. Vienas antrašte „Kaip parašyti sonetą“, mano supratimu, yra šedevras. Čia įvaidžių gausa žaismingai įsilieja į eilėraščio srovę. Kaip pas Henriką Radauską. Susidaro pakankamai erdvi meniška veiksmų visuma, kurią, anot kuklaus Marčėno, galima „padauginti iš nulio“.

Jei reikėtų dviem žodžiais apibūdinti Tomo Venclovos poeziją, tyliai tarčiau: „reginti mintis“. R. M. Rilke dažnai akcentuotas poetinis „schauen“ (žiūrėti, žvelgti) yra tapęs Venclovos lyrikos raktu. *Metmenyse* išspausdinti jo trys eilėraščiai. Gausūs, bet ne per gausūs vaizdiniai mėlodingu ritmu pinasi su reginį apmąstančia žiemiška nuotaika, su juntamu humanistinės sielos tragizmu. Turiu minty pagau-nantį kūrinių „Kartaginoje po daugelio metų“, sudarytą iš septynių aštuoneilių posmų. Pamažu atsiskleidžia įvaidžiai, lyg ypatingo meistro drobė, ties kuria sužavėtas ilgai medituoji. Štai paskutinis posmas: „Niekio kito. Vijoklių standi tankuma, / kovo šalčio pilna, / susvyruoja už rėmų, stiklus plakdama, / kad išsektų diena, / kad mūsų, lyg mūsų be-tikslė tąsa, / atsikvėptų laisvai, / negatyvu baltumas, eilučių tam-sa — / mus įveikę dievai“.

Pirmosios lietuviškos knygos 450-ųjų metinių išvakarėse

DOMAS KAUNAS

Lietuva laukia galbūt didžiausios pastarųjų dešimtmečių savo kultūros šventės. Tai pirmosios lietuviškos knygos 450 metų sukaktis. Karaliaučiuje 1547 metais pasirodęs Martyno Mažvydo rašto veikalas, nors ir vadinosi katekizmu, iš tikro buvo vadovėlis. Jis, be liuteroniško katekizmo, užėmusio vos ketvirtadalį knygos teksto, spausdino keletą įvairaus žanro ir turinio kūrinių: dedikaciją autoriaus tėvynei Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei, kreipimąsi į dvasininkų luomą, pasaulietinį eilėraštį, elementorių ir giesmyną su natomis, kuriuos visus jungė viena paskirtis — mokymas. Iš jų išaugo derlūs grūdai: lietuvių grožinė literatūra, kalbos mokslas, muzikinė kūryba, nepaprastai turtinga religinė raštija. Ir vis dėlto, kelių šimtmečių lietuviškos knygos kelyje švenčių būta maža, nors knygos istorija mes žinojome gerai. Tuo metu, kai Europa pažymėjo spaudos išradimo 300-ąsias metines (1740), pasirodė J. D. Hoffmann'o veikalas lotynų kalba *Apie spaudoves* [...] *Lenkijos karalystėje ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje* (De Typographis earumque initiis et incrementis in Regno Poloniae et Magnae Ducatus Lithuaniae...), 19-ame amžiuje — pirmieji lietuviški rašiniai laikraščiuose ir kalendoriuose iš knygų leidybos ir spausdinimo istorijos, spaudos išradėjo Johannes Gutenberg'o 500-ųjų metinių proga (1900) — pirmoji šios tematikos knyga lietuvių kalba *Apie Joną Gutenbergą ir apie tai, kaip žmonės rašyti ir spausti išmoka*. Mes ne tik žinojome knygos istoriją, bet ir ją puoselėjome. Mes savo knygai iškovojoje laisvę 1904 metais ir davėme jai sparnus 1918 metais. Savo ruožtu ir knyga mums neliko skolinga. Ji atsidėjo prasmingais žodžiais, meniniais vaizdais, talentingu autorių ir dailininkų vardais, Paryžiaus parodos Didžiojo prizui (Grand Prix) ir aukso medaliui (1937). Slogus buvo lietuviškos knygos 400-metis: ir tiems, kurie liko tėvynėje, ir tiems, kuriems teko tremtis. Sukaktis netapo

švente. Bet mes nors tinkamai pasinaudojome proga: parodėme, kad esame, kad turime savo istoriją ir patirtį, kad pasitikime savo jėgomis ir ateitimi. Lietuvos knygų parodų salėse 1947 metais negalėjo užgožti Martyno Mažvydo, Kristijono Donelaičio, Konstantino Sirvydo, Simono Daukanto, Vinco Kudirkos bei kitų lietuviško žodžio kūrėjų šviesos. Nelaisvės laikais sukaupę patirtį puoselėti tautinę kultūrą, nors sąlygos jau buvo žymiai pasikeitusios, mes panaudojome rengdamiesi ir pirmosios lietuviškos knygos 450-osioms metinėms. Jau 1987 metais sudarėme jubiliejaus valstybinę programą, po to, ne kartą ją tobulinome ir galutinai apsisprendėme dėl turinio, įtvirtinę savo šalies ir valstybės politinę nepriklausomybę.

Savaime suprantama, kad parengti jubiliejaus programą buvo kur kas lengviau negu ją įgyvendinti. Pagal savo dydį ir reikšmę ji yra tautinė programa, o pagal vykdymo mechanizmą — valstybinė. Programos įgyvendinimas patikėtas Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintai valstybinei komisijai, kuriai vadovauja pirmasis vyriausybės asmuo — ministras pirmininkas, jo pavaduotojas yra Seimo švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkas, į komisiją įeina programai svarbių ministerijų (Kultūros, Švietimo ir mokslo, Finansų, Užsienio reikalų), mokslo ir mokyimo institucijų vadovai, Seimo deputatai, evangelikų liuteronų bažnyčios atstovai, žymūs šalies mokslininkai, meno kūrėjai ir kultūros veikėjai. Pati programa finansuojama lėšomis, skiriamomis atskiru valstybės biudžeto paragrafu. Programą numatyta įgyvendinti per dvejus — 1996 ir 1997 — metus. Beje, pastarieji Seimo nutarimu paskelbti Lietuvos knygos metais.

Valstybinės komisijos darbas nėra lengvas. Pirmiausia jai klūčių kyla dėl nestabilios politinės padėties. Pasitraukus ministrui pirmininkui Adolfui Šleževičiui ir keliems jo vadovautos vyriausybės nariams, komisija neteko savo svarbiausių vadovų, o tai, be abejo, atsiliepė ir komisijos autoritetui, ir jos poveikio galioms. Be to, aukščiausios valdžios permainos dar nesibaigė. Rudenį įvyks eiliniai Seimo rinkimai, po kurių, neabejoju, keisis ne tik vyriausybė, bet ir Seimo sudėtis. Dėl šios priežasties komisija jau dabar paprašė Seimo, kad jos vadovai būtų skiriami ne personaliai, bet pagal taisyklę ex officio. Tikimės, kad taip ir bus padaryta.

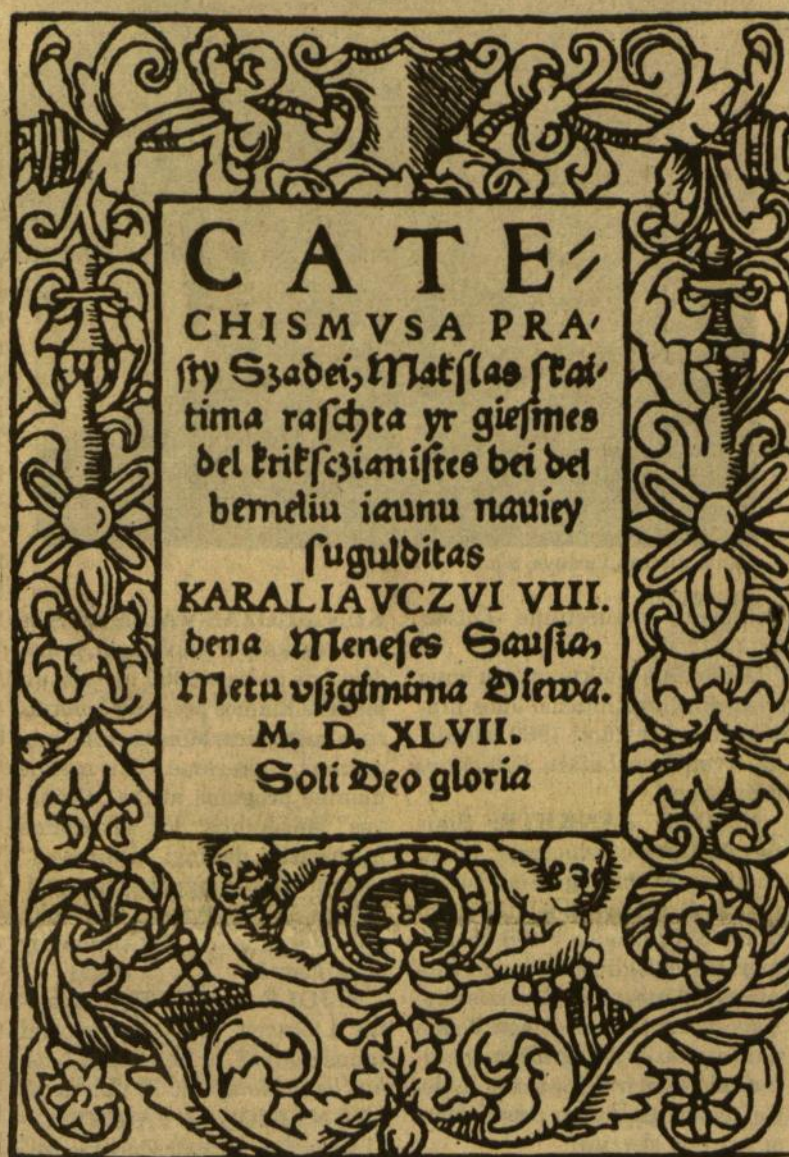
Visos sudėties valstybinė komisija susirenka tik keletą kartų per metus. Iš tikro didžiausia programos vykdymo našta tenka kelioms nedidelėms, bet aktyvioms darbo grupėms ir jų vadovams. Viena sudėtingiausių jų užduočių buvo parengti pasiūlymus biudžetui. Jie formuoti, atsižvelgiant į programos dalyvių pageidavimus ir renginių svarbą. Turbūt nieko nuostabaus, kad prašomos pinigų sumos neretai buvo gerokai padidinamos. Ypač pakeltos leidinių

švente. Bet mes nors tinkamai pasinaudojome proga: parodėme, kad esame, kad turime savo istoriją ir patirtį, kad pasitikime savo jėgomis ir ateitimi. Lietuvos knygų parodų salėse 1947 metais negalėjo užgožti Martyno Mažvydo, Kristijono Donelaičio, Konstantino Sirvydo, Simono Daukanto, Vinco Kudirkos bei kitų lietuviško žodžio kūrėjų šviesos. Nelaisvės laikais sukaupę patirtį puoselėti tautinę kultūrą, nors sąlygos jau buvo žymiai pasikeitusios, mes panaudojome rengdamiesi ir pirmosios lietuviškos knygos 450-osioms metinėms. Jau 1987 metais sudarėme jubiliejaus valstybinę programą, po to, ne kartą ją tobulinome ir galutinai apsisprendėme dėl turinio, įtvirtinę savo šalies ir valstybės politinę nepriklausomybę.

Savaime suprantama, kad parengti jubiliejaus programą buvo kur kas lengviau negu ją įgyvendinti. Pagal savo dydį ir reikšmę ji yra tautinė programa, o pagal vykdymo mechanizmą — valstybinė. Programos įgyvendinimas patikėtas Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintai valstybinei komisijai, kuriai vadovauja pirmasis vyriausybės asmuo — ministras pirmininkas, jo pavaduotojas yra Seimo švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkas, į komisiją įeina programai svarbių ministerijų (Kultūros, Švietimo ir mokslo, Finansų, Užsienio reikalų), mokslo ir mokyimo institucijų vadovai, Seimo deputatai, evangelikų liuteronų bažnyčios atstovai, žymūs šalies mokslininkai, meno kūrėjai ir kultūros veikėjai. Pati programa finansuojama lėšomis, skiriamomis atskiru valstybės biudžeto paragrafu. Programą numatyta įgyvendinti per dvejus — 1996 ir 1997 — metus. Beje, pastarieji Seimo nutarimu paskelbti Lietuvos knygos metais.

Valstybinės komisijos darbas nėra lengvas. Pirmiausia jai klūčių kyla dėl nestabilios politinės padėties. Pasitraukus ministrui pirmininkui Adolfui Šleževičiui ir keliems jo vadovautos vyriausybės nariams, komisija neteko savo svarbiausių vadovų, o tai, be abejo, atsiliepė ir komisijos autoritetui, ir jos poveikio galioms. Be to, aukščiausios valdžios permainos dar nesibaigė. Rudenį įvyks eiliniai Seimo rinkimai, po kurių, neabejoju, keisis ne tik vyriausybė, bet ir Seimo sudėtis. Dėl šios priežasties komisija jau dabar paprašė Seimo, kad jos vadovai būtų skiriami ne personaliai, bet pagal taisyklę ex officio. Tikimės, kad taip ir bus padaryta.

Visos sudėties valstybinė komisija susirenka tik keletą kartų per metus. Iš tikro didžiausia programos vykdymo našta tenka kelioms nedidelėms, bet aktyvioms darbo grupėms ir jų vadovams. Viena sudėtingiausių jų užduočių buvo parengti pasiūlymus biudžetui. Jie formuoti, atsižvelgiant į programos dalyvių pageidavimus ir renginių svarbą. Turbūt nieko nuostabaus, kad prašomos pinigų sumos neretai buvo gerokai padidinamos. Ypač pakeltos leidinių

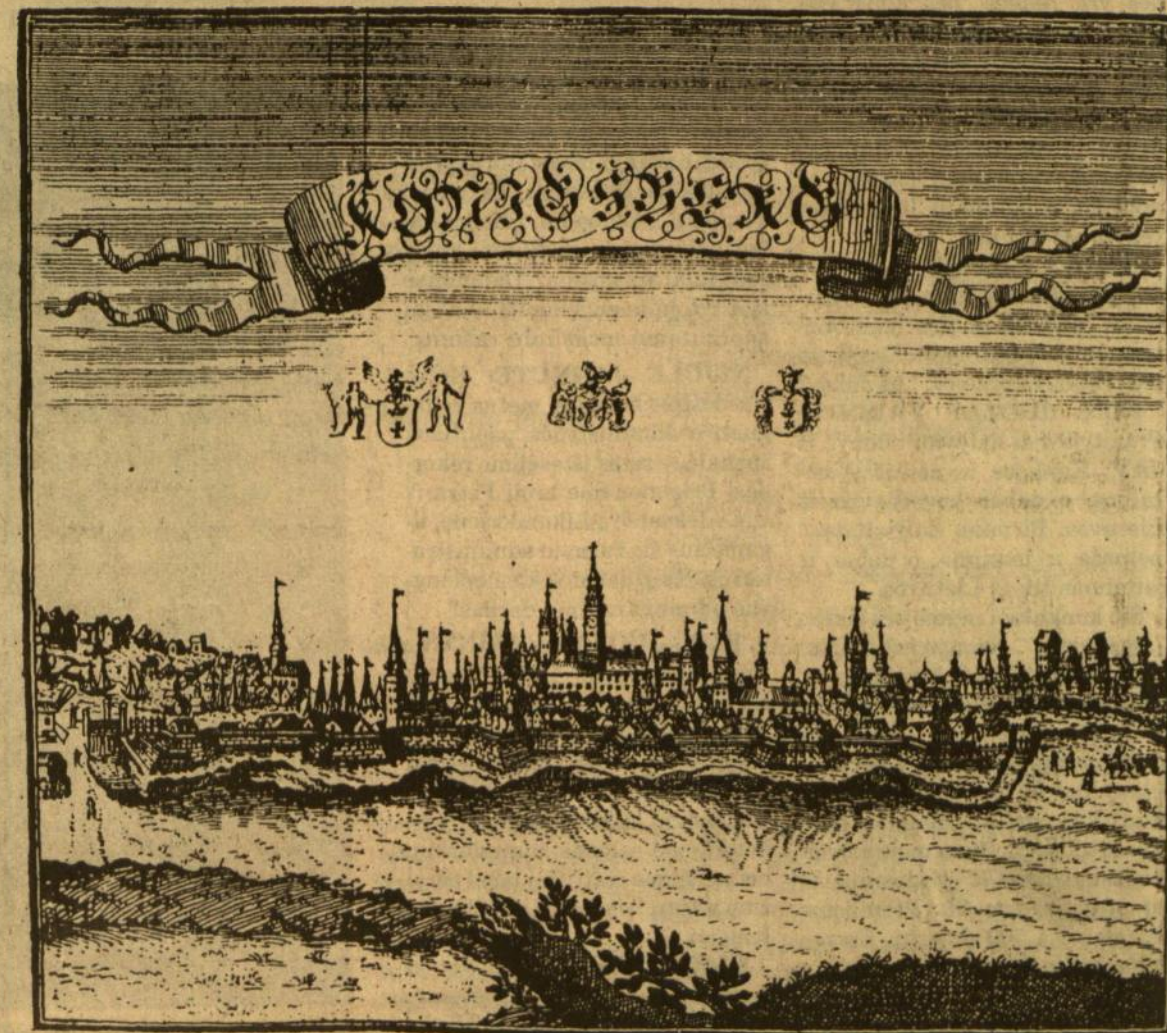
Martyno Mažvydo katekizmo — pirmosios lietuviškos knygos antraštis lapas

ir meno kūrinių kainos, kurias valstybinei komisijai teko reguliuoti, pačiai organizuojant darbų konkursus. Nusistatėme prioritetus. Jiems pirmiausia skyrėme leidinius. Knygos, mokslo tiriamieji darbai, raštijos ir spaudos paminklų publikacijos turi didžiausią išliekamąją vertę, stimuliuoja lituanistikos mokslą, plečia tarptautinius kultūrinius ryšius. Lėšų iš biudžeto 1996 metais skirta pusė to, kiek prašėme — 900,000 litų (tai 225,000 USD).

Finansavimui atsiliepė pastaruoju metu kilusi didžiųjų bankų krizė, pablogėjusi šalies ekonominė padėtis. Tiesa, vyriausybė ramina: svarbiems programos projektams finansuoti bus surasta papildomų lėšų. Tikimės. Tačiau neabejojame, kad programai neturi didžiausią išliekamąją vertę, stimuliuoja lituanistikos mokslą, plečia tarptautinius kultūrinius ryšius. Lėšų iš biudžeto 1996 metais skirta pusė to, kiek prašėme — 900,000 litų (tai 225,000 USD).

traukta nemaža žmonių. Rengdami knygos jubiliejų, mes labiausiai siekėme praplėsti Lietuvos mokslo ir kultūros ribas bei akirati. Neatsitiktinai programoje numatyta 1996-1997 m. išleisti net 33 knygas ir ne vien tik lietuvių kalba. Kai kurios jų skirtos pirmosios lietuviškos knygos autoriui Martynui Mažvydui ir jo raštams, kai kurios — vėlesniems lietuvių raštijos, senosios literatūros kūrėjams, knygos istorijos tyrinėjimams. Kone visi šių darbų rankraščiai guli leidyklose ir net spaustuvėse, kai kurie baigiami autorių. Savaime suprantama, kad į jubiliejų autoriai deda dideles viltis, nes su juo siejamas daugelio metų mokslo tiriamojos darbo rezultatų publikavimas. Kai ką jau ir spėjome atlikti — anglų kalba išleisdome UNESCO valstybių atstovams skirtą brošiūrą apie Martyną Mažvydą ir pirmąją lietuvišką knygą *Pirmoji lietuviška knyga ir jos kultūrinis kontekstas* (The First Lithuanian Book and its Cultural Context), jos tekstas su iliustracijomis ir garsiniu įrašu pateiktas pasaulio kompiuteriu tinkle Internet. Mūsų žiniomis, jis turi nemažą paklausą. Numatyti ir jau atlikti būtiniausi parengiamieji darbai dėl pirmosios lietuviškos knygos ir jos autoriaus jamžinimo mėnė. Klaipėdoje, vienoje iš geriausių aikštelių (prieš karą ji vokiškai vadinta Libauerplatz, lietuviškai — Imanuelio Kanto, dabar — Lietuvi-ninkų aikšte) bus pastatytas paminklas — Martyno Mažvydo skulptūra. Klaipėdietis skulptorius R. Midvikis jau kala pilkšvo akmens paminklą, jo atidengimas numatytas jubiliejaus metais. Be to, specialios paminklinės lentos bus atidengtos Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo ir Vilniaus universiteto bibliotekose. Svarbių istorinių vietų yra Rusijos valdomoje Mažojoje

(Nukelta į 2 psl.)

Karaliaučius. Graviūra iš knygos „Das itzlebende Koenigsberg in dem Koenigreich Preussen“ (Leipzig, 1705).

Šiame numeryje:

„Sarašai“ mūsų poezijoje • Pirmosios lietuviškos knygos 450-osioms metinėms ruošiantis • Apie „Laiskus lietuviams“ jų redaktorius kun. Juozas Vaišnys, SJ • Vytauto Bubnio naujasis romanas • Sigito Birgelio poezija • Pokalbis su Vanda Panaivaite-Stankiene • Boston'o Lietuvių klube

Į Čikagą ateina pavasaris... Kada?

NIJOLĖ JANKUTĖ

Kaip raudongūžis strazdas, švilpiniudamas parke, praneša, kad Čikagoje jau pavasaris – šiltas ar šaltas, bet – pavasaris, taip į lietuviškąją visuomenę pavasaris ateina su „Laiškų lietuviams“ metine švente.

Be šios šventės, o ypač be šio žurnalo Čikagos lietuviams neįsivaizduojamas ne tik pavasaris, bet ir visi metų laikai, nes mes įpratome gauti ilgus, turiningus, gražius išore ir turiningus viduje „Laiškus“.

Artėjant „Laiškų lietuviams“ šventei (gegužės 5 dieną, sekmadienį, Jaunimo centre), malonu užkalbinti tų laiškų nepailstantį rašytoją – kun. Juozą Vaišnį SJ, žurnalo redaktorių.

NIJOLĖ JANKUTĖ: Jau daugiau kaip 40 metų Jūs rašote mums laiškus. O kaip su skaitytojais? Ar susiaurėjo, ar praplatėjo jų ratas? Ar dėmesys „Laiškams“ gyvas?

KUN. JUOZAS VAIŠNYS: Turbūt nė vienas už Lietuvos ribų leidžiamas lietuviškas laikraštis ar žurnalas negali didžiuotis skaitytojų rato praplatėjimu. Deja, reikia nuolat patirti tik susiaurėjimą. Senesnieji skaitytojai vienas po kito iškeliauja į amžinybę, o jaunimas vis mažiau ir mažiau skaito lietuvišką spaudą, nes jo lietuvių kalbos mokėjimas nuolat silpsta.

Kai 1950 metais pradėjome leisti *Laiškų lietuviams*, tai jų tiražas tuoj pakilo net iki šešių tūkstančių. Jis tada buvo pralengs ne tik mūsų žurnalas, bet net ir dienraštis. Dabar tas tiražas nukrito daugiau kaip perpus. Pradžioje šį žurnalą uoliai platino visiems siūlyte siūlė ne tik jo administratorius brolis Petras Kleintotas, bet nemaža skaitytojų JAV bei Kanadoje. Dabar tų platintojų labai pasigendame.

Gal yra dar ir kita priežastis. Pradedami leisti šį žurnalą, skelbėme, kad jo paskirtis – padėti po pasaulį pasklidusiems mūsų tautiečiams lengviau priprasti ir susiorientuoti, pasikeitusių įprastoms gyvenimo sąlygoms. Dabar jau prie to naujo gyvenimo visi pakankamai pripratę, todėl ir tas pirminis žurnalo tikslas jau nėra toks aktualus.

NIJOLĖ JANKUTĖ: Vartant žurnalo lapus, galima pastebėti nemažai naujų pavardžių. Atrodo, bendradarbių netrūksta?

KUN. JUOZAS VAIŠNYS: Taip, dabar beveik visos pavardės yra naujos, nes kone visi bendradarbiai yra iš Lietuvos. Jeigu jų nebūtų, jau seniai *Laiškų lietuviams* būtų turėję uždaryti, nes nebūtų ko spausdinti. Iš čia dabar mažai kas bėpašo: vyresnieji paseno, ar aptingo, o jaunimui lietuviškai rašyti per sunku.

NIJOLĖ JANKUTĖ: Jūsų rašinių konkursai, kaip ir pats žurnalas, jau tikra institucija. Kelti metai jie skelbiami? Kas juose dalyvavo praity, kas dabar?

KUN. JUOZAS VAIŠNYS: Praeityje visi dalyviai būdavo iš JAV, Kanados ir net iš Australijos, o dabar beveik visi iš Lietuvos. Pirmiau dalyvavo nemaža ir jaunimo, o dabar ir jaunimas tik iš Lietuvos.

Šie konkursai mums yra tikras „išganymas“. Jeigu jų nebūtų, tai ir iš Lietuvos mažiau rašinių begautume. Laimėtojams duodame ir kuklias premijas. Nutarėme duoti mažesnes premijas, bet daugiau, kad būtų galima pradžiuginti kaip galima daugiau konkurso dalyvių. Šiais metais konkursui gavome 77 straipsnius. Iš jų premijavome 20. Premijoms išleidome 1,500 dolerių. Esame labai dėkingi mecenatams, kurių vis atsiranda. Taigi be mecenatų nebūtų konkursų, be konkursų neturėtume straipsnių, o be

Kun. Juozas Vaišnis, SJ.

straipsnių neturėtume *Laiškų lietuviams*.

Dabartinis konkursas jau buvo trisdešimt septintasis. Jūs pradėjome organizuoti 1960 metais, kai šventėme *Laiškų lietuviams* dešimtmetį.

NIJOLĖ JANKUTĖ: Šiais metais *Laiškų lietuviams* iliustruoti nuostabiai gražiais dailininkės Gražinos Didelytės raizdiniais. Šis žurnalas visad pasižymėjo geromis iliustracijomis, skoningu išdėstymu ir idomiomis skyriais suskirstyta medžiaga. Kokie dailininkai ir fotografijos menininkai puošė ir tebepuošia „Laiškų“ lapus? Kokie yra populiariausi žurnalo skyriai?

KUN. JUOZAS VAIŠNYS: Galime džiaugtis, kad turėjome ir tebeturime gerų menininkų, kurių darbais puošiame ne tik viršelius, bet ir tekstą. Gal labiausiai yra prisimintinas jau amžinybės iškeliavęs Algirdas Kurauskas, kurio sukurtas žurnalo pavadinimas su balandžiu, snape nešančiu rūtos šakelę, puošė, puošia ir tebepuoš žurnalo viršelius.

Daug yra padėjusi dailininkė Ada Sutkuvienė ir jos dukra Rasa, taip pat nemaža dailininkų tiek iš čia, tiek dabartiniu metu ir iš Lietuvos. Iš fotografijos menininkų daugiausia esame pasinaudoję Algimanto Kezio kūryba.

Pradžioje populiariausi skyriai buvo Šeima ir Jaunimas, bet dabar šiomis temomis nedaug kas terašo. Kiek tenka girdėti iš skaitytojų, dabar jų mėgstami skyriai yra: Kalba, Šypsuliai, Tėvynėje, Trumpai... Daugelio, žinoma, labai laukiami ir vertinami rimti religiniai straipsniai. Daugumas skaitytojų nepageidauja sunkiai suprantamų mokslinių rašinių.

NIJOLĖ JANKUTĖ: Keturiasdešimt šešerius metus redaguoti ir administruoti populiarių žurnalą – retas ištesėjimo rekordas! Prisimename brolių Petrą ir a.a. Aleksandrą Likanderienę, ilgąmečius šio žurnalo administratorius. Kaip dabar sekasi nelengvas administravimo darbas?

KUN. JUOZAS VAIŠNYS: Sunkiai sekasi. Dabar administratorės pareigas eina Aldona Jurkutė, bet ji tegali šiam darbiui paskirti tik kelias valandėles per savaitę atspėjimu nuo kitų jos užsiėmimų laiku. Ieškojome ir tebeieškome asmens šiam darbiui, bet nelengva rasti. Tai labai gerai žino ir kitų laikraščių bei žurnalų leidėjai.

NIJOLĖ JANKUTĖ: Artėja *Laiškų lietuviams* metinė šventė. Kokia šių švenčių pradžia? Koks pasisekimas?

Pirmosios lietuviškos knygos sukaktis

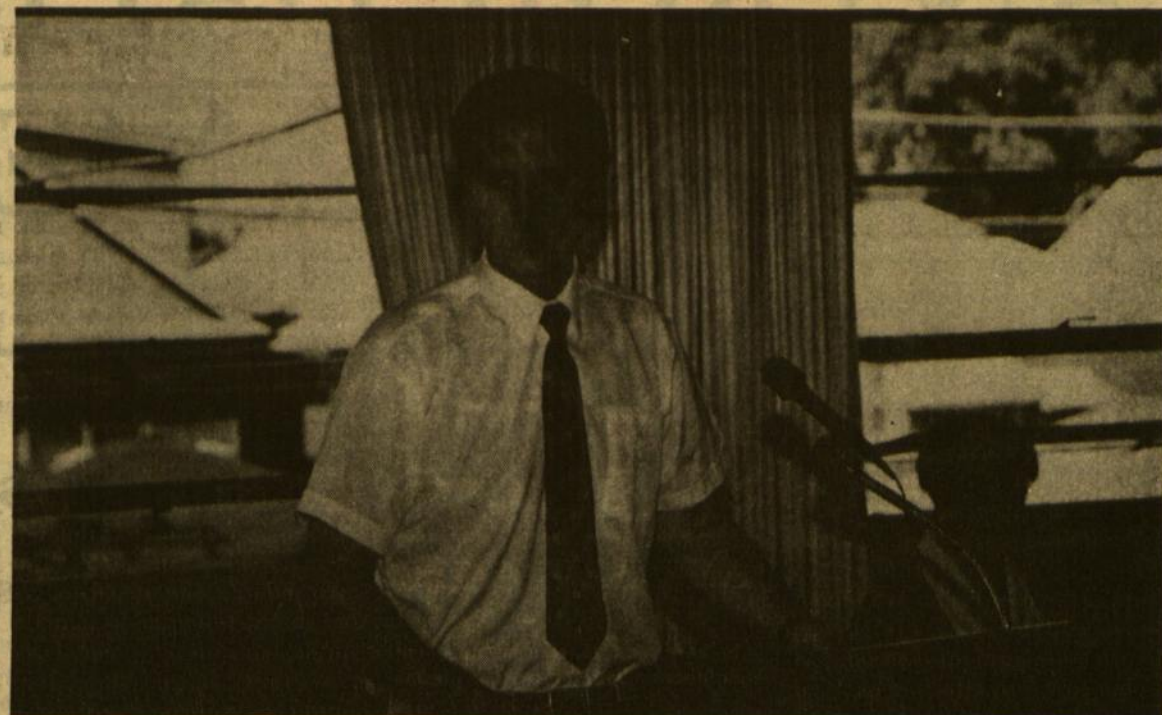
(Atkelta iš 1 psl.)

Lietuvoje – dabartinėje Kaliningrado srityje. Jei leistų aplinkybės, Karaliaučiuje norėtume pastatyti atminimo ženklą pirmosios prūsiskos ir lietuviškos knygos spausdintininkui Hansui Weinreichui, o prie Ragainės bažnyčios pritvirtinti Martynui Mažvydui skirtą paminklinę lentą su užrašu apie jo čia praleistus metus ir kunigavimą. Mūsų planuose taip pat yra atlikti Ragainės bažnyčios bei aplinkos tiriamuosius darbus ir ją restauruoti. Žinoma, tokio projekto įgyvendinimui reikės daugelio metų darbo ir didelių lėšų. Gal mus paremtų Vokietijos visuomenė ir įvairūs fondai?

Menininkai ir visuomeninės organizacijos pateikė nemažą pasiūlymų, skirtų senosios knygos ir jos autorių populiarinimui. Dailės akademijos profesorius A. Gurskas sukūrė jubiliejaus leidiniais ir dokumentams žymėti skirtą ženklą, dailininkas B. Leonavičius – jubiliejinių metų plakatą, šiuo metu grupė dailininkų organizuoja tarptautinį ekslibriso konkursą. Ekslibrisui privalomas užrašas „Lietuviškai knygai – 450“, visa kita – dailininko fantazijos reikalas. Mažvydianos tematiką praturtins jubiliejinis medalis (kuria dailininkas Petras Repšys), moneta, pašto ženklų serija, mokykliniai sąsiuviniai, atvirukų serija ir dokumentinis filmas (režisierius A. Digimas) apie senosios lietuviškos knygos kelią, režisieriaus Rimo Tumino atnaujintas Justino Marcinkevičiaus dramos „Mažvydas“ pastatymas. Labai svarbu, kad su valstybine komisija bendradarbiauja žymiausi šių dienų lietuvių menininkai.

Lietuviškos knygos metais planuojama surengti keletą mokslinių konferencijų. Jas ypač inicijuoja universitetai. Pirmajai lietuviškai knygai ir jos autoriui paminėti bus skirtos knygotyryninkų, istorikų ir filologų tarptautinės konferencijos, publikuojami pranešimai. Skatindama mokslininkus, vyriausybė įsteigė Martyno Mažvydo premiją. Lietuvių ir užsienio kalbomis parašyti darbai premijos komitetui pristatomi iki 1996 metų gruodžio 20 dienos, premija įteikiama pirmosios lietuviškos knygos pasirodymo dieną – sausio 8-ąją.

Mes dedame nemažą pastangų, kad pirmosios lietuviškos knygos sukaktis peržengtų savo šalies sienas. Lietuvos nacionalinio UNESCO komiteto pastangomis, remiant UNESCO narės Lenkijai ir Vokietijai, pirmosios

Dr. Domas Kaunas kalba Mažosios Lietuvos Rezistencinio sąjūdžio ir Mažosios Lietuvos fondo suvažiavime 1995 m. rugsėjo 2-3 d. Čikagoje, kur jam buvo įteikta Mažosios Lietuvos fondo Vydūno premija.

Ytauto Jasnievičiaus nuotrauka

lietuviškos knygos sukaktis įtraukta į UNESCO skelbiamą žymiausių 1996-1997 metų pasaulio tautų datų kalendorių. Šis kuklus įvykis mums turi didelę reikšmę: žinia apie lietuviškąją knygą UNESCO komunikacijos priemonėmis skleidžiama visame pasaulyje, be to, mums suteikiama galimybė UNESCO būstinėje Paryžiuje surengti knygos parodą. Valstybinė komisija įvertino šią galimybę ir pradėjo parodos rengimo darbus. Jų vykdytoja numatyta didžiausios senosios knygos fondus turinti, iš esmės Martyno Mažvydo ir jo knygų amžininkė, Vilniaus universiteto biblioteka. Apie artėjančios jubiliejinės datos pažymėjimą tarėmės su kaimyninių šalių mokslo ir kultūros veikėjais. Galbūt didžiausią suinteresuotumą ir palankumą rodo lenkai ir vokiečiai. Mūsų autoriai skaityti pranešimų apie lietuviškos knygos ištakas ir knyginius ryšius (ypač apie Karaliaučiaus ir Prūsijos vaidmenį jos istorijoje) kviečiami į Vokietijos baltistų, istorikų, bibliotekininkų ir knygotyryninkų konferencijas. Didelę tarptautinę konferenciją „Vokiečių-lietuvių knyginiai ryšiai per 450 metų“ šių metų birželio 12-17 dienomis įvyks Luebeck'e (su išvyka į Martyno Liuterio miestą Wittenberg'ą). Joje dalyvaus net 20 lietuvių – pranešėjų ir Mažosios Lietuvos lietuvių liaudies dainų ansamblis „Aukuras“ iš Klaipėdos. Viena iš Vokietijos nacionalinių bibliotekų – Berlyno valstybinė biblioteka pakvietė atvežti Lietuvos senosios knygos parodą. Labai svarbu, kad ji žada materialiai paremti šios parodos rengėjus. Suinteresuotumą lietuviškos knygos metais organizuojamos konferencijos ir rengiamais leidiniais rodo daugelio kitų šalių mokslininkai. Štai Knygotyros mokslo darbų redaktorių kolegija, laikraštį paskelbusi kvietimą dalyvauti jubiliejui skirtame tome, sulaukė kur kas daugiau pasiūlymų, negu gali jais pasinaudoti. Bendradarbiavimą su užsieniu plėtosime: kviečiame ir kviesime mokslininkus į konferencijas, teikti savo darbus Martyno Mažvydo premijai gauti, dailininkus – dalyvauti ekslibriso konkurse, Lietuvos bičiulius – atvykti į šventinius renginius, susipažinti su Lietuvos kultūros vertybėmis. Jubiliejaus renginys yra labai paranki valstybės reprezentavimo bei šiuo metu itin aktualios užduoties – Lietuvos įvaizdžio pasaulyje formavimo priemonė.

Tačiau knygos jubiliejus neteks tikrosios prasmės, jei jis netaps visos lietuvių tautos ir tų, kurie šiandien gyvena po Lietuvos dangum, švente. Iš tikro ją tokia dar reikės padaryti. Labai pasigendame visuomenės paramos – dvasinius dalykus užgožė kasdienio gyvenimo sunkumai, kilę dėl valstybės ekonomikos nestabilios padėties. Valstybinė komisija šią situaciją gerai suvokia ir į ją atsižvelgia. Kad sklandžiai vyktų plačiosios visuomenės švietimas ir informavimas, pradedama bendradarbiauti su Lietuvos mokyklomis, bibliotekomis ir muziejais, rašytojų, dailininkų, kompozitorių ir kitomis kūrybinėmis organizacijomis: numatyti rengti parodas, koncertus, susitikimus su knygų autoriais, apipavidalintojais, mokslininkais, leidėjais ir prekybininkais. Daugiau paramos tikimės iš masinių komunikacijos priemonių – spaudos, televizijos, radijo. Kol kas jos gana pasyvi, ir valstybinės komisijos rengiamas spaudos konferencijas ateina nedaug žurnalistų. Mes labai norėtume, kad knygos tema, ypač 1997 metais, būtų labiau aktualizuota. Komisija ragina rodyti ir rašyti apie Martyną Mažvydą, jo darbo tęsėjus, lietuviškos knygos pasaulį nuo jo pradžios iki šių dienų. Raginame žurnalistus talkon kviesti istorikus, kalbotyryninkus, bibliotekininkus, knygos dailininkus, visus, kurie gali pateikti naujų ir idomių žinių apie rašytą bei spausdintą žodį. Taip pat reikia kalbėti apie kitų Lietuvos tautų – lenkų, žydų, vokiečių, rusų, baltarusių šalių tautų kultūrų sankirtą Lietuvoje amžių bėgyje.

Nuošalėje nuo knygos šventės negali likti lietuvių bendruomenės, gyvenančios už dabartinės Lietuvos valstybės ribų. Pastaruoju metu valstybinė komisija pradėjo gauti laiškų iš JAV, Kanados ir kitų šalių lietuvių bendruomenių. Jų autoriai teiraujasi, kas knygos sukakties minėjimą organizuos išeivijoje, kokie bus renginiai. Tokie klausimai mums kiek netikėti. Mes esame visiškai įsitikinę, kad prasmingą šventę surengti yra pajėgūs patios Šiaurės Amerikos lietuvių bendruomenės ir jų kultūros organizacijos. Tai patvirtino ir kovo mėnesį į Lietuvą dėl kultūrinio bendradarbiavimo plėtotės tartis atvykusi JAV lietuvių Bendruomenės atstovų komisija. Valstybinė komisija pasirengusi padėti. Dėl bendradarbiavimo sklandumo reikėtų, kad į mūsų komisiją išeivija deleguotų savo atstovą. O galbūt ir ne vieną.

Daugeliui iš mūsų neteks dalyvauti pirmosios lietuviškos knygos 500-ųjų metų šventėje. Tikiu, kad ji bus kitokia. Tačiau valstybinė komisija padarys viską, kad ir artėjanti knygos sukaktis taptų svarbiu įvykiu šalies gyvenime. Ji turi sureikšminti mūsų dvasines vertybes, labiau suartinti lietuvių tautos kamieną su pasaulio lietuvių bendruomenių šakomis. Lietuviškos knygos metai atvers ir naujas bendravimo su kaimyninėmis šalimis bei viso pasaulio Lietuvos bičiuliais galimybes.

Pirmosios lietuviškos knygos 450-ųjų metų ženklas, sukurtas dailininko prof. A. Gursko.

Martyno Mažvydo premijos nuostatai

Patvirtinta: Kultūros ministerijos 1995 m. gruodžio 20 d. įsakymu Nr. 437 bei Švietimo ir mokslo ministerijos 1995 m. gruodžio 20 d. įsakymu Nr. 1474.

Bendroji dalis

1. Martyno Mažvydo premija steigia Lietuvos Respublikos Kultūros ir Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos, skatindamos senosios lietuvių rašijos mokslinius tyrimus.

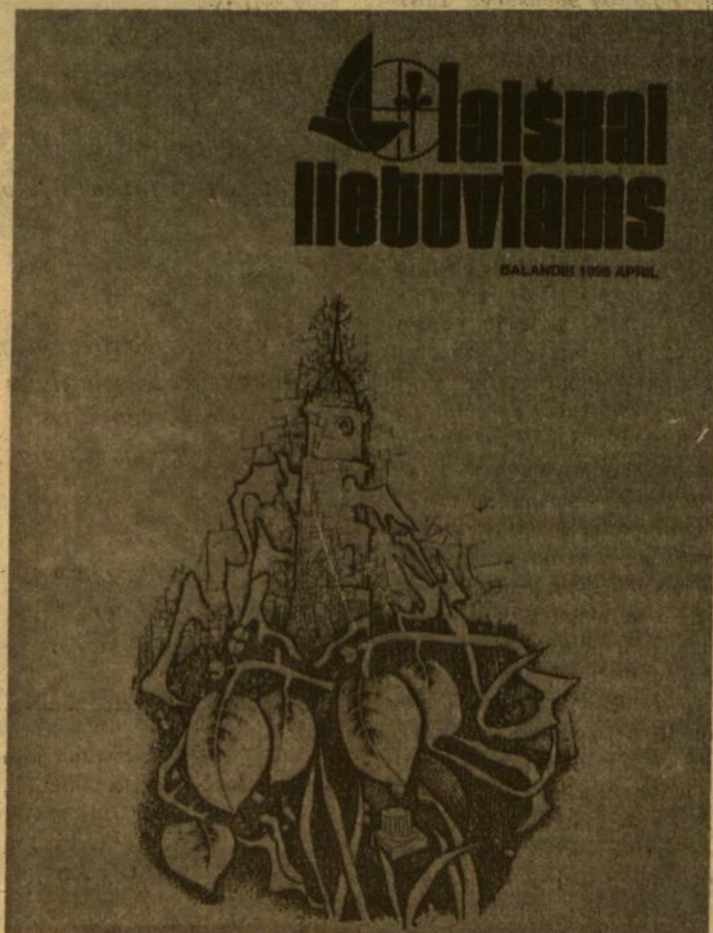
2. Martyno Mažvydo premija teikiama kasmet už reikšmingiausius pastarųjų penkerių metų senosios lietuvių rašijos mokslinius tyrimus: senosios

lietuvių knygos leidimo, spausdinimo ir platinimo, rašto kalbos, meninių stilių, žanrų, knygos meno, irišimo, popieriaus istorijos, knygos vaidmens istorinėse epochose ir kultūrose, spaudos ir knygos veikėjų gyvenimo ir jų kūrybos tyrinėjimo darbus.

3. Martyno Mažvydo premija skiriama iki gruodžio 20 d., o įteikiama Mažvydo katekizmo išspausdinimo dieną – sausio 8-ąją.

4. Martyno Mažvydo premija mokama iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto.

(Nukelta į 4 psl.)

„Laiškų lietuviams“ žurnalo 1996 metų balandžio numeris – viršelio piešinys dailininkės Gražinos Didelytės.

Ieškant gerovės ir žmogaus praeities nelaisvėje

Vytauto Bubnio naujasis romanas „Žmogus iš tenai“

PETRAS MELNIKAS

Ilgai buvo laukta, kada pasirodys pokomunistinio laikotarpio pirmieji romanai. Po kiek metų? Ar ilgiau reikės laukti? Juk jie ir seniau buvo visuomet laukiami, vis pasirodantys su didesne ar mažesne potekste. Iš tos potekstės Lietuvoj turbūt buvo matoma drąsa, ir išlukštenama, ar dar ilgiau reikės laukti brėkstančios išsilaisvinimo dienos.

Potekstės darėsi vis drąsesnės ir buvo matyti, kad kažkas ateina, gal ir laisvė.

Šiandien malonu, kad Vytautas Bubnys po vienuolikos seniau parašytų romanų, po pertraukos, grįžta su aktuali ir įdomiu šiuolaikinio gyvenimo romanu. Tai *Žmogus iš tenai* (Vilnius: Vaga, 1996) su paslaptingu dailininko R. Oranto viršeliu. Pavaizduotas žmogaus siluetas, sudarytas iš medinės trobos balkių, krūtinėje – langas, lyg į žmogaus širdį.

Kaip aprašoma nepriklausomybės dabartis?

Prie sovietų nebuvo leidžiama objektyviai kalbėti apie praeitį. Bet ar šiandien kalbos ir plepėjimai apie praeitį netapo nesveiku reiškinio? Vaikščiojantis po Vilnių pensininkas Danielius Valūnas girdi žmogų šnekant: „Kai žmogus buvo prispaustas, rodės, nė kam ko, jokių šnekų apie praeitį, jokio akių draskymo, o kas dabar darosi? Sykais taip riejausi, lyg žvėrys iš narvų paleistų“.

Deja, šiandien yra laisvė rašyti į laikraščius, domėtis viskuo. Bet kas atsitinka su tokia nevaržoma, nebalansuojama spauda? „Geriau būtų laikraščio į rankas neimti. Tiek baisių prirašoma, visokios bjaurasties pridėdama, kad kartais sveika širdis lipa pro burną“ (p. 155). Daugelyje vietų romane pabrėžiama, kad po dainuojančios revoliucijos, nors atėjo laisvė, gyvenimas nepasitaisė, yra blogai ir dabar.

Bet gal dar sunkiau ir pavojingiau buvo priespaudoje. Tų tamsių laikų prisiminimas prasideda, kai Valūnas dailės salone Vilniuje aptinka jaunystės bičiulio tapytą jo senos trobos paveikslą. Šią trobą, apleistą „bakužę samanotą“, jis vėl nori pamatyti.

Vytautas Bubnys

Ji turi beveik magišką trauką. Grįžta pokario represijų atšvaitai, nemalonūs prisiminimai, klausimai, ar jis pakankamai gyvenime padaręs, ir kokia prasmė dabar egzistuoti senam, ligotam sunkioje nepriklausomybės laiko buityje. Visa tai mozaikiškai sulipdyta. Jo trobos rūsyje buvo net slapta palaidotas jo brolis, buvęs partizanų...

Aplankius, ši jo troba, matyti, visai apleista. Bet, šalia, mūrinių, gyvena jo ūkininkaujantis

pusbrolis Klemas, prisijungęs keturis Valūno hektarus. Klemui už parduotą „mėsą ir pieną dar nesumokėta nuo pavasario“. Vėluoja mokėti, o žmonės, šaukiami prie darbo, neina, jiems geriau vogti, gerti. Valūnas prašo pinigų. Klemas pyksta:

„— Viena valdžia valstybinius ūkius išdraskė, kita valdžia nuo ūkininkų paskutines kelnes mauna. O tu dabar — pinigų! Kur tie pinigai? Ką man davė tie keturi hektarai?“ (p. 152).

Šalia mažiau svarbių veikėjų, kaip jo žmona Marta, „princesė“ Inga, sena močiutė Sabina, Valūnas susitinka ir draugą Voverį, sėkmingai prekiaujantį ir keliaujantį į Londoną, Kamarų salas, net į Honolulu nusitrenkiantį. Paprašytas tūkstančio litų, Voveris nori „garantijos“ iš Valūno, kad bus sugrąžinta.

Tada šio romano filosofuojantis, padorus herojus, apimtas didelės meilės savo tėviškei, kuri meniskai nutapyta paveiksle (kainuojančiame 950 litų) susigundo ir pasielgia neetiškai. Herojus pavagia paveikslą iš dailės salono. Romano pagrindinis herojus, dažnai duodamas pavyzdį kitiems, čia pasidaro netobulu sutvėrimu, praeities atsiminimų vergu — vagim. Kombinuojančiu sau malonumėli, kaip ir jo draugas Voveris, veržlumu, nesiskaitymu su kliūtimis. Tuo šis romanas ir išsiskiria, gale tapdamas detektyviniu, vagystės planavimo, paveikslų slėpimo mezginiu. Gal salono pardavėja geriausiai apibūdina šią vagystę:

— Pastebėjau kokį įspūdį jums darė tas paveikslas. Turbūt kaip gyvenime mes tik vieną tikrą žmogų sutinkame, taip neretai ir vieną tokią paveikslą pamatom, vieną tokią knygą paskaitom“ (p. 259).

Valūnas labai norėjo to paveikslą, vaizduojančio praeitį. Ir ji pasiėmė. Ar nevyksta kažkas panašaus iš viso Lietuvoj? Įvairūs žmonės ką nori, tą nugnybia, nu-rašo, pasiima, lyg savo. Gal Vytautas Bubnys šiuo romanu, jo pabaiga, atspėjo dabartinį žmogų, jo „man“, svyruojantį tarp gėrovės ieškojimo ir savo giliausių norų ir troškimų patenkinimo bet koku būdu.

Eilėraščių sunku rašyti

ALEKSANDRAS ŠIDLAUSKAS

Lietuvoje niekuomet netrūko gerų poetų. Sako, būta ir gerų skaitytojų. Deja, šiandien skaitytojų sumažėjo. Pažvelgi į knygynų lentynėles ir stebiesi, kodėl užsiguli poezijos knygos. Esama savilaidos šiukšlių, bet yra ver-

tingos lyrikos leidinių. Keista, kad poezija nebesidomi studentai, o lituanistai taip pat kreivomis žvelgia į kiekvieną moderniau eilijuojantį žmogų; lyg visi turėtų rašyti sentimentalius posmelius apie tėvynę, berželį ir kiemo svirtį, lyg visi turėtų eiliuoti taip, kaip aušrininkai ar maironininkai darė. Laikas keičia ritmus, laikas panaikina rimą.

Pažvelkime svetur. Sugrįžo į Lietuvą išeivijos poetai, nemenka bibliotekėlė susidarytų. Ir Lietuvoje vis spausdinami nauji išeivių eilėraščių rinkiniai. Čia tiražas didesnis, čia skaitytojas labiau išprusęs, čia gyvosios praeities poetinio žodžio šaknys. Čia visi šaltiniai, kurie visuomet maitina eilėraštį. Prieš kiek laiko turėjome progos paskaityti jauno lietuvio, gyvenančio Lenkijoje, eilii. Naujos knygos *Tarp krantų* redaktorius Algis Kalėda rašo: „Sigitas Birgelio eilėraščiai [skirti] būčiai, kuri bando pasiglemžti žmogų ir paversti jį trumpalaikių reikmių pavaldiniu“. Knyga išspausdinta Punske. Jos tiražas net 3,000 egzempliorių. Dailininkas Jonas Rudzinskas grafiniais piešiniais praplėtė eilių prasmes, pajavirino knygos turinį. Puošniam leidiniui, apgaubtam baltais viršeliais, lėšų nepagailejo Lenkijos kultūros ir meno ministerija. Ar tai vienkartinis gestas, ar nuosekli leidybos politika? Į tai duos atsakymą rytdiena. Kai į rankas paimi naują knygą, visuomet pirmiausia magia šiaip ją pavartyti. Žinia, bet kuri knyga — dvasios paminklas, kultūros žymuo, atminties saugykla. Pavartai, paskaitinėji, dedi įsigytą leidinį į portfelį ir nešiesi poeto kraiti, kurį padovanoti graži parduotuvei. Aišku, už kelis litus. Namuose imi į rankas pieštuką ir pradėsi pokalbį su visai nepažįstamu žmogumi. Džiaugiesi ar

nusivylį, jautiesi vaikštas po naujas žemes ar einas tais pačiais nesužaistais dirvonais.

Tarp krantų — talpus leidinys. Aštuoniuose skyriuose nemažas pluoštas eilių, padvelkiančių prisiminimais ir tyrais gamtovaizdžiais. Kas šis autorius? 34 metų eiliuotojas, mokėsis Punsko pradžios ir žemės ūkio mokykloje, neakivaizdžiai baigęs Varšuvos žemės ūkio universitetą. Jis dirbo *Aušros* redakcijoje, o šiuo metu yra *Aušros* leidyklos direktorius. Pirmieji eilėraščiai spaudoje pasirodė prieš dešimt metų. Eilių pluoštelis buvo spausdintas *Poezijos pavasaryje* 1987 metais. Lenkų spaudoje tikėtina taip pat skaitytojas įsidėmėjo šią pavardę. Knyga stora (288 puslapiai). Pažymėtina, kad eilėraščiai gretimais išversti į lenkų kalbą. Tai vislab dažnėjantis leidybos dalykas, keliantis pagarbą ir leidėjams, ir redaktoriams. Ir dar tenka priminti, kad pirmoji Sigitas Birgelio knygelė *Tarp durų ir dulkių* 1993 metais buvo išspausdinta Lietuvoje. Kas gi nauja lenkiškoje knygoje? Skaitytojas pajaus vidinį poeto džiaugsmą, apmąstys įvairias minčių nuoskilas, sudėtingo gyvenimo atspindžius, asmeninę saviraišką. Tie aštuoni skyriai lyg aštuonios giesmės ir atsikvėpimai. Deja, dažnokai knygos autorius nori būti dirbtinai sudėtingas, tarytum nori panardinti į minčių gelmes, o atsidūrį paprastame sėklyje esąs. Baltosios eilės paliudija lenkų poezijos eilavimo tradicijas; laimei, mūsųose klasiškinis eilėraštis dar gyvas, gajus ir užburiantis. Gaila, kad Lenkijos poetai (neabejotina, jog esama talentingų kūrėjų) ir lietuvių kalbą jau senokai nebeverčiami. Poetas Sigitas Birgelis mėgsta intymų pokalbį, jo eilėraščiuose pinasi laiko ir erdvės juostos, as-

Algis Jakštas

Rūkų baladė, Nr. 10 (Švenčionių aukštuma)

Sigitas Birgelis

* * *

*Pavasari
— rugiai
skaudžiai man primena
tavo pabučiavimą*

*Vasarą žiedadulkės
javais
užpildo tavo nebuvimą*

*Rudenį —
pjūtis
šaltai nupjauna
tavo rankų šilumą.*

*Žiemą —
atmintis
kartoją
nebūties pasikartojimą*

* * *

*Kambary, pakvipusiam vašku,
susėdom mes abu —
aš ir žvakė.*

*Kiek laiko laukėm savęs
lyg stebuklo,
tiek laiko tekėjo
ir leidos žodžiai.*

*Lydinys
ašarų ir vaško
krito ant krūtinės,
ant rankų,
ant širdies,
ant seniai jau nunešio to laiko.*

* * *

*Supasi saulė raudonam horizonto lopšy.
Nurausvintais laukais
praeitin leidžiasi
senas Lietuvos kaimas.*

*Amžinybėj ir tyloj
prisiglaudžia žemė Lietuvoj,
prie tėviškos beržų,
prie žagrės išskeltos iš liepos kamblio.*

*Užmiega trobesiai,
kultūros, mezgėjos, staklės.
Kokią užmarštį
jiems paruošė naktis?*

VAKARAS OŽKINIULOSE

*su kibiru grįžta vakaras
pakvimpa pienėm ir pienu
bet tai per gražu kad būtų netikra*

*rudens dvelksmas virš pievos
kur erdvė susispaudžia
į rūką ir paklysta namo*

*kur kalnuotos bažnyčios ir medžiai
apstatyti šaligatviais
norėjau numirti kad grįžtum
(iš ligoninės negrižtama)*

1992.06.14

* * *

*Vasara kasas tau pina,
ruduo juostomis aprėdo,
pasitinka laukai žuvėdros klykimu
ir palydi liūdesiui, išėjimu,
viltim ir laukimu.*

LAISVĖ

*Tikėjimas baigiasi ten,
kur prasideda gyvenimas.
Kur prasideda gyvenimas —
prasideda realybė —
O kur prasideda realybė —
baigiasi idealai.
Kur prasideda idealai —
prasideda laisvė.
Kur prasideda laisvė —
prasideda apribojimai,
prasideda galvojimas.
O kur prasideda galvojimas —
baigiasi laisvė.*

Henrikas Natalevičius

„Slaptas menas“, 1980
Alejus ant drobės

Iš parodos „Slaptas menas“ (Smuggled Art), vykstančios Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje.

meninis pasaulio suvokimas jam netrukdo kalbėtis su medžiu, naktimi, laisve, rugiu, žole, saule. Valandos ir horizontai — tai lyg leitmotyvas, lydintis knygos puslapius.

„Žinau, kad ilgesiu pagelto dienų...“, „Išluko džiaugsmas, išskrido paskutiniai čiurlioniški

paukščiai.“ „Ant rudenio lėkštės lėkštas vakaras supas...“, „...su draugu ateinu į šermukšnio laiką...“, „Supasi saulė raudonam horizonto lopšy.“, „...ugnis užšaldo naktį...“, „Pirmoj sutiktoji rugiagėlėj radau tavo mėlyną šypseną.“, „— štai taip verta pasinerti į jaukų ir mielą pasaulį,

kuriame poetas jaučiasi laisvas kaip paukštis ir didelis kaip pasaulis. Nelengva poezijoje dabar surasti įtaigią frazę, pažaisti metaforų prasmėmis, pabūti asociacijų laukuose, kai „poezija“ tvanas (bent mūsųose) bando

(Nukelta į 4 psl.)

Aš verkiau parimus...

Su šios dainos autore Vanda Panavaite-Stankiene kalbasi Julija Gylienė

JULIJA GYLIENĖ: Vandute, nuo tavo sukurto dainos „Aš verkiau parimus“ jau praėjo 53 metai. Poetai rašo, rašo eilėraščius, ir tik vieno kito žodžius girdime dainoje. O tu štai jau visam lietuviškam pasauli išgarsėjai su tuo vienu eilėraščiu. Ar gali papasakoti jo kilmę?

VANDA STANKIENĖ: Esu Vilniaus krašto lietuvaitė, gyvenau Daugeliškyje, o mokiausi švenčionių mokytojų seminarijoje. Priklausiau literatūros būreliui, kuriam vadovavo seminarijos direktorius Antanas Rinkūnas. Rašydavau tada ir eilėraščius, ir apsakymėlius, bet jų pati nevertinau. Vokiečių okupacijos metais mūsų kariai būdavo siunčiami į frontą, kur ne vienas ir žuvo... Matydavau liūdnuosius atsiveikinusius. O vyresniųjų klasių berniukams net būdavo anksčiau išduodami atestatai, kad galėtų pasislepti, nes vokiečiai prievarta gaudė į Reicho Darbo tarnybą. Tada ir gimė tas su kariais atsiveikinusio eilėraštis, kurį Savišaugos dalinių savitrašius *Karys* išspausdino 1943 metų sausio 16 dienos trečiam numeryje.

JULIJA GYLIENĖ: Atrodo, kad tas eilėraštis perėjo ne viena „redakcija“, — daug kur buvo pavadintas „Stoviu aš parimus“? **VANDA STANKIENĖ:** Minėtam *Kario* numeryje tai autentiškai mano žodžiai, o eilėraštis buvo pavadintas „Mano ilgesys“. Tais metais jis buvo išspausdintas ir *Ūkininko patarėjo* kalendoriuje, jau vėl su pakeistu vardu „Kai sugrįši (kariui)“. O dainuoti jį pradėjo beveik tuo patiu metu Žemaitijoje. Vėliau, jau rusų okupacijos laikais, buvusių partizanų pasakojimu, tai tapo viena pirmųjų pogrindžio dainų. Į Ameriką jį atkeliavo gal 1956 metais.

Aš pati ją pirmą kartą išgirdau Hamilton'e, Kanadoje, kur tuo laiku gyvenau. Tai buvo Čiurlionio ansamblio koncerte. Programoje ši daina buvo paskelbta kaip „Partizano daina“. Atpažinau savo „Aš verkiau parimus“ ir, žinoma, labai susijaudinau. Maestro Alfonsas Mikulskis paklaustas net nežinojo, kieno tie žodžiai. Vėliau daina pasklido jau su pakeistais žodžiais, tačiau ta pačia liaudies melodija.

JULIJA GYLIENĖ: Labai jautriai atsiliepė apie tą dainą

Vanda Panavaite-Stankienė

Bernardas Brazdžionis 1956 metų balandžio mėnesio *Lietuvių dienose*; „Šis eilėraštis yra labai charakteringas Nepriklausomos Lietuvos laikotarpio lyrikai ir turi puikių, originalių poetinių įvaizdžių. Dėl savo nuosirdaus tėvynės ginti išeinančiam kariui mergaitės jausmo, taip būdingo ir mūsų liaudies dainoje, jis bus patikęs ir šių dienų tėvynės laisvės kovotojams. Rado atgarsį jis ir tremtinių širdyse, ir visi ji mielai dainuoja“.

VANDA STANKIENĖ: O visai nepelnytai susilaukia priekaištų, kad esą pasisavinau lietuvių partizanės — miško sesės — sukurto žodžius... Aš gi labai dėkinga miško sesėms ir broliams, kad ją dainavo slapčia, tuo skaudžiu tautai metu. Gal dėl to ir norėjau paskelbti tikrąjį originalą ir savo kaip autorės vardą. Juk tas eilėraštis tapo ir jų — partizanų — ir laisvės gyventojų tėvynainių daina...

JULIJA GYLIENĖ: Tu ne tik poetė, bet ir pirmoji lietuvių estrados dainininkė, išleidusi plokšteles. Savo dainomis tu praturtinai ne vieną chorą programą, puotą, susibūrimą.

VANDA STANKIENĖ: Vilniaus krašto lietuviai ypač mylėjo ir myli dainą. Ir aš dainuodavau nuo pat mažų dienų. Vėliau jau ir seminarijos chore, taipgi Lietuvių tautinio ansamblio chore Vokietijoje. O kaip estrados

dainininkė pradėjau pasirodyti Kanadoje lietuvių koncertuose, pokyliuose. Amerikoje su orkestru, moterų trio, kvartetu, etc. Esu įdainavusi tris ilgo grojimo plokšteles, vieną anglų kalba. Kai kurių tų dainų mano pačios sukurto žodžiai.

JULIJA GYLIENĖ: Dažnai pasiklausau tavo kasečių „Sute-

mų garsai“ ir „Ar pameni“. Iš jų man ypač išsiskiria „Perlų žveju“ arija „Šviesiam take mėnulio“. Nuostabiai suorkestruota, ypač kad reikėjo pritaikyti tavo balsui, o jis skamba toks švarus, intymus, jaudinantis. Kas pritarė tau, kokia muzikinė palyda? Jau praėjo nemažai metų, o tas dainas visi myli, jos niekad nenustos skambėjusios. O didžiausia parama tai turbūt buvo tavo vyras ir šeima?

VANDA STANKIENĖ: Muzikinė palyda amerikiečių. „Ar pameni“ visa muzika Vytauto Jančio, tekstai jo brolio B. Jančio, Alės Sidabraitės, Jono Vaičiūno. Dainoms pritarė Petras Čelkys, Bronius Maciukevičius ir Algis Trinkūnas. Idėją šitam užmojui man davė mano vyras Jonas. Jis mane rėmė ir finansiškai, ir moraliai. Nebuvo lengva, nes auginau šeima: du sūnus ir dukrą.

JULIJA GYLIENĖ: Tu — daugiaspalvė menininkė: ir dainavai, ir vaidinai Kanadoje, Vokietijoje, vadovavai tautiniams šokiams, na, ir kūrei gražų humorą: kupletus. Ar nežadi juos surinkti ir paskelbti atskiru kūriniu? Taip reiktų, nes Aloyzo Barono jau seniai neturime.

VANDA STANKIENĖ: Neturiu tų kūrinių, nerinkau jų. Gal dėl to, kad jie buvo daugiau ar mažiau proginiai. O prie Aloyzo Barono humoro gal aš niekada ir neprilygčiau.

JULIJA GYLIENĖ: Linkime Tau, Vandute, dar vis šypotis, dainuoti, kurti. Tu turi neeilinį talentą, bet, atrodo, nepakankamai jį vertini. Ačiū tau už nuosirdumą.

Eilėraščių sunku rašyti

(Atkelta iš 3 psl.)

paskandinti ir skaitytoją ir patį poetą. Sigitas Birgelis vaikšto poezijos ir kasdienybės paribais, bandydamas žodį suaktualinti. Jam tai pavyksta, kai atidžiau įsiklausoma į gamtos ir gyvybės garsus: „Žeme — (kokia tu liekna) lyg sparnas sudžiūvusios pėpės...“ Šalia menkaprasmių paflozofavimų pasigirsta rimtąkė, kurioje daug spalvų, įvykių, atminties ir poetizmo. Štai vienas posmas, kuris ryškiai kalba apie nemažą poeto galimybes: „Kalbėk /nors pažadus išblaskė vėjas/ ir dargana naktis /viltis sudaužė visiška!“. Gyva, aišku, įtaigu, paprasta.

Nežinia, kuria kryptimi pasuks šis jaunas poetas. Manytina, kad jo žvilgsnis bus skvarbesnis, kad jo žodis bus intensyvesnis ir pagavesnis savo įvairiopomis pramėmis. Tegul jo eilėse skamba lenkų poezijos atgarsiai ar lietuviški atbalsai, jaunam tikrai mokytis ir mokytis. Prakalbau apie jaunumą ir nustėrau pats susigėdęs — jaunu gali būti ir šešias dešimtis perkopęs kūrėjas, o su sensta ir jauniklis trisdešimtmetis. Pati poezija kalba, tiesa, ne nūgyventais metais, o patirtais išpūdžiais, sukaupia išmintį, įsavinta eilėdara, kuri ne vienam pakiša koją. Ne visuomet ir Sigitui Birgeliui pavyksta sutramdyti įsiaiškintą žodį, jam ne visuomet paklūsta frazė, nuotaika, potekstė. Tai augimo sunkumai. „Taip greitai bėga laikas, kad gyventi nespėju“ — sakyt, bet niekieno nepasakyta. Tokiomis žodžių jungtimis vargu ar nustebsi ir prisiviliosi savo skaitytoją. Ypačiai noriu pabrėžti — savo skaitytoją. Kai rašoma visiems ir kalbama apie viską — poezija tampa bespalve, monotoniška, netgi atgrasia.

Poezijoje auga tie, kurie labai daug dirba. Kuo daugiau išskinksi save (prie baltos popieriaus lapo), tuo mažiau kankinsis skaitytojas.

Nesprendžiu, ar vertimai į lenkų kalbą yra įtaigūs ir sklandūs. Tai galėtų pasakyti kitos sferos

specialistas — polonistas. Tai derėtų padaryti. Gero vertėjo rankose posmas gali įgyti naujų prasmų ir kontekstinių niuansų. Kiekvieną knygą į rankas imi su jauduliu. Nenusivyliau šia knyga, nepadėjau į savo bibliotekos užkaborius, o švelniai priglaudžiau prie kitų lietuviškų poezijos knygų. Tegul jos visos gražiai sugyvena. Kaip tikros sėserys.

Martyno Mažvydo premijos nuostatai

(Atkelta iš 2 psl.)

Martyno Mažvydo premijos skyrimas

5. Martyno Mažvydo premijai gauti gali būti pristatomi Lietuvos ir užsienio pavienių darbų autoriai bei autorių kolektyvai. Jeigu premija skiriama autorių kolektyvui, vertinimo komitetas ją paskirsto po lygiai kiekvienam autoriui.

6. Martyno Mažvydo premijos laureatui kita Martyno Mažvydo premija gali būti skiriama ne anksčiau kaip po penkerių metų.

7. Martyno Mažvydo premija skiriama nepriklausomai nuo kitų gautų premijų.

8. Kandidatus Martyno Mažvydo premijai gauti turi teisę siūlyti kūrybinės sąjungos, mokslo ir studijų įstaigos, bibliotekos ir visuomeninės organizacijos, taip pat patys save darbų autoriai.

9. Kandidatų Martyno Mažvydo premijai gauti pastarųjų penkerių metų darbai lietuvių, vokiečių ir anglų kalba pateikiami vertinimo komitetui ne vėliau kaip iki lapkričio 1 dienos.

10. Kandidatus Martyno Mažvydo premijai gauti atrenka vertinimo komitetas, kurį trejiems metams tvirtina kultūros bei švietimo ir mokslo ministrai bendru įsakymu.

11. Komitetą sudaro 13 narių. Komitetas renka pirmininką ir sekretorių slapto balsavimu paprasta balsų dauguma.

12. Komiteto nariais gali būti skiriami Kultūros bei švietimo ir mokslo ministerijų darbuotojai, kūrybinių sąjungų, mokslo ir studijų įstaigų, bibliotekų ir

Boston'o skautai po spektaklio „Pelenė“ kovo 10 dieną Boston'o Lietuvių klube.

B. Žiaugrienės nuotrauka

„Pelenė“ ir, deja, gaisras Boston'o Lietuvių klube

RIMA GIRNIUVIENĖ

Šiais metais Boston'o lietuvių skautų metinė Kaziuko mugė kovo 10 dieną prasidėjo kaip ir kasmet — puošniai ir triukšmingai, su visa skautų atributika, gausiomis savos gamybos prekėmis. Visus pradžiuogino jau tradicija tapęs skautų spektaklis — šiais metais tai buvo „Pelenė“ („Cinderella“). Malonu akiai buvo matyti puošnius rūbus, girdėti šmaikštų tekstą, matyti gerai surepetuotą vaikų skautų vaidybą, ypač ryškiai pamotės ir jos keturių (!) dukterų penketuką, kurias vaidino Loretą ir Andželiką Karakaitytės. Nomedą Girniūtę, Kristina Lingertaitę ir Dainą Žiaugraitę. Karalaitę ir Pelenę vaidino V. Adomkaitis ir L. Žiaugraitė. Visus nustebino ir net pritraukė milžiniška Dariaus skautų būrelio padaryta karieta, teisingiau — automobilis, kuris vos vos įtilpo, norėdamas prava-

žuoti tarp dviejų salėse stovinčių kėdžių eilių ir atvežti Pelenę „rūmų puotą“.

Po spektaklio visi skaniai pasivaikino lietuviškais pietumis — kugeliu, dešromis, kopūstais ir t.t. Tai buvo linksmoji Kaziuko mugės dalis. Liūdnoji — kad mugė pasibaigė klubo gaisru. Dėkui Dievui, gaisras buvo laiku pastebėtas ir užgesintas, nekilo panika ir nebuvo žmonių aukų (niekas neužduso nuo dūmų ir nebuvo minios suspaustas, nors salėje buvo likę arti šimto suaugusių ir vaikų), bet tai padarė nemažą žalą Boston'o Lietuvių piliečių klubui — ir moralinę, ir materialinę. Materialinę — kad reikės atstatyti gaisro padarinius. Gesinant klubas buvo užpildytas vandeniu nuo ketvirtos aukštos iki rūso. Moralinę — kad klubas dabar negalės kurį laiką normaliai veikti.

Apibendrinant kas įvyko, pasakyčiau: belieka džiaugtis, kad nebuvo aukų — nei vaikų, nei suau-

gusių — ko gaisro metu labai galima buvo tikėtis. Gera, kad mes nepuolėme į paniką ir nesuspaudėme vienas kito.

Viso to įvyko dėka mes, Bostono lietuvių bendruomenė, sugėbome atsidurti tos dienos televizijos žiniuose ir kitos dienos laikraščių puslapiuose (nors ir su kiek tiek pakeista informacija, pavyzdžiui, minėta panikos apimtis, klykiantys žmonės, ko išties nebuvo).

Tas įvykis lyg ir suartino klubo narius, ir vėliausiame susirinkime jų buvo daugiau nei tikėtasi. Gaisro priežastys iki šiol nėra išaiškintos, dar tebevyksta tyrimai.

Ką gi, mums, Boston'o lietuviams, turbūt belieka ramiai ir nuosekliai vėl rinkti pinigų Boston'o Lietuvių piliečių klubo remontui ir jo patalpų atstatymui.

Jeigu prie to norėtų prisidėti ir kitų miestų lietuvių bendruomenės, štai bostoniškių kreipimasis į savo galimus rėmėjus:

Mes, South Boston Lietuvių piliečių draugijos valdybos direktoriai, rašome Jums nelaimingas naujienas. Sekmadienį, kovo 10, 1996, įvyko gaisras ketvirtame aukšte mūsų pastato, per metinę „Kaziuko mugę“. Šis gaisras padarė daug nuostolio pastatui, daugiau nuo dūmų ir vandens, negu nuo paties gaisro. Mes galime patvirtinti, kad teks visą stogą naujai dengti. Trečio aukšto salė turės būti visiškai remontuota. Antro aukšto rąstinės taip pat reikalaus remonto. Dauguma langų trečiame ir ketvirtame aukšte turės būti pakeisti. Priemenės ir laiptais reikalaus darbo. Dujų šildymo sistema yra skylėta ir varva, ir, galimas daiktas, kad turės būti pakeista. Dar neaišku, kiek laiko ir pinigų pareikalaus atstatymas. Mes aiškinamės su apdraudos kompanija ir restauravimo specialistais. Esame tikri, kad teks gaisro apsaugos ir vandens gesinimo sistemas įvesti. Detalės nėra žinomos.

Mūsų pastatas senas. Remontas reikalaus daugiau lėšų, negu apdrauda mums mokės už atstatymą, pagal apsaugos reikalavimus. Mes labai prašome kiekvieno iš Jūsų finansinės paramos, pagal išgales. Jeigu nesurinkime užtektinai pinigų, galime būti priversti pastato duris užrakinti visam laikui. Mes steigiam „Atstatymo fondą“. Turėsime graviruotą plakatą su visų rėmėjų pavardėmis, pagal šias kategorijas: Gintaro, aukojant daugiau negu 1,000 dolerių, Platinos, aukojant 1,000 dolerių, Aukso, aukojant 500 dolerių, sidabro, aukojant 250 dolerių, ir Bronzos, aukojant 100 dolerių. Aukas galima siųsti: SBLCA Building Fund, c/o TAUPA Lithuanian FCU, P.O. Box 95, South Boston, Massachusetts 02127. Tikimės, kad Jūs mums padėsite ir neleisite šiai taip ilgai gyvavusiai JAV Rytų pakraščio lietuviškai institucijai dabar nelemtai užsidiaryti.

Regina Baika Pirmininkė ir SBLCA valdybos direktoriai

Aš verkiau parimus tarpvietė darželio,
Kai paspaudęs ranką tyliai išėjai —
Ašarom sidabro verkė rūtos žaltos,
Verkė ūkanose skęsdami laukiai.

Kas paklaus: „Kodėl tau ašaros taip rieda?“
Kas man, ravint rūtas, padėk Dievą sakys?
Kas akis manąsias atras lino žiedė,
Kas, o kas? O kas gi? — Neramu širdy.

Lengvai mėtė šėvą staklės ažuolinės,
Tiesias plonos gijos taip margai margai... —
Rankšluostin įaudžiu: „Lietuva Tėvyne,
Tu didvyrių žemė, mes — tavo vaikai“.

Kada mūs žemėlė bus nuo kraujo soti,
Ir kada sugrįši tu su žirgeliais,
Atnešiu vandens tau moliniam qsooty,
Duosiu nusišluostyt rankšluostiu dailiu.